

Пріоритетність в програмі повоєнного відродження економіки України

АНОТАЦІЯ. У статті автор, розуміючи глобального характеру проблемності щодо ідеології подальшого економічного зростання, а також існуючої реальності щодо надзвичайно високого ступеню відкритості економіки України, враховуючи характер невизначеності, що обумовлює в Європі спосіб життя в умовах вражаючих потрясінь глобального характеру, яким є війна в Україні, характеризує існуючу екзогенного характеру невизначеність для розвитку її економіки. За таких умов обґрунтовується гіпотеза щодо необхідності мінімізації екзогенного характеру ризиків, що матимуть місце в процесі повоєнного відродження економіки на засадах використання, зокрема, ендогенно орієнтованої моделі, яка розроблена в Інституті економіки та прогнозування НАН України. Автор акцентує, що умови невизначеності та нестабільності, які супроводжуються низькими темпами економічного зростання та уповільненням продуктивності праці, вимагають перегляду існуючої парадигми економічного розвитку. Підкреслюється, що нестабільність більше не обмежується періодами економічних криз, а набула системного характеру, що перетворює її на трансцендентальний феномен із рисами ірраціональності.

У статті проаналізовано ключові риси процесу відновлення в умовах кризи ліберального світового порядку, автор також окреслює ключові фінансові аспекти економічного відродження. Для успішності проходження процесу відродження економіки України автор обґрунтовує необхідність використання запропонованої новітньої форми його організації. Для цього пропонується в якості форми організації для України «Київського консенсусу», розробка якого започаткована в Інституті економіки та прогнозування НАН України. Консенсус має створити реальні умови та можливості відродження економіки України з новітньою промисловою та фінансово-економічною структурою (за принципом «відбудуємо краще, ніж було» – Build Back Better). Консенсусний підхід, який запропоновано в статті, є основою для органічного вбудовування економіки України в глобальну економіку на основі моделі національно укоріненого розвитку, системоутворюючої ролі держави, економічної спеціалізації, збереження і використання унікальних культурно-історичних надбань.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: глобальна економіка, «нова реальність», невизначеність, нестабільність, екзогенність, ендогенність, «економічний націоналізм», відродження соціальних навичок, «зелений перехід», консенсус, «Київський консенсус».

Вступ

Повоєнне відродження економіки України є «ною реальністю» як екзогенного, так і ендогенного характеру. При цьому її екзогенна залежність визначається, зокрема, в традиційному трактуванні тим, що це мала

¹ Геєць Валерій Михайлович – академік НАН України, доктор економічних наук, професор. Сфера наукових інтересів: розв'язання проблем взаємодії суспільства, держави та бізнесу в частині створення ефективних механізмів їх впливу на подальшу капіталізацію економіки України і забезпечення її самодостатності як суб'єкта міжнародної діяльності. Електронна адреса: gvm@ief.org.ua. ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2895-6114>

відкрита економіка, в якій в різні роки до війни близько 100% ВВП знаходилося в зовнішньоторговельному обороті. Для таких економік, ознаки функціонування, розвитку і політики розвитку добре відомі, але не в умовах масштабних втрат, що зазнала Україна в результаті війни, яка є *наймасштабнішою* після 1945 року. Разом з тим «нова реальність» в формуванні її екзогенної залежності, зокрема для України, має і ряд інших особливостей, що визначають перспективу повоєнного відродження. Мова йде, зокрема, про глобального характеру економічну невизначеність в ідеологемі подальшого економічного зростання.

У глобальному вимірі невизначеність зумовлена тим, що весь «світовий порядок» зіштовхнувся з рядом глобальних критичного характеру потрясінь, серед яких, перш за все, має місце так звана надзвичайна ситуація з розвитком, ознакою якої є існуюча на даний час недосяжність Цілей сталого розвитку ООН. Остання, згідно Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 23 вересня 2024 р., в більшості обумовлена, згідно прийнятого пріоритетного «Пакту в ім'я майбутнього», тими рішеннями, які приймаються. У вище вказаному Пакті, зокрема вказано, що в разі незмінності курсу, в майбутньому є ризик опинитися в умовах кризи і занепаду, враховуючи певну проблемність в досягненні Цілей сталого розвитку ООН.

Метою статті є виокремлення пріоритетності в програмі повоєнного відродження економіки України, в основі якої має лежати взаємоузгодженість у взаємодії глобальних і національних факторів розвитку економіки.

Економіка України у «новій реальності»

Масштабність проблем повоєнного відродження економіки України зумовлює необхідність в перетвореннях фундаментального характеру. На думку відомого в світі професора Kaveh Madani, необхідні перетворення пов'язані, перш за все, з розробкою нового плану гри, оскільки нинішній спосіб управління, який створений багато десятиліть тому, є застарілим, несправедливим і нефункціональним. Завдання полягає в тому, щоб реформувати систему глобального управління, здатну справлятися з політичними та економічними реаліями сучасного світу². При цьому важливо врахувати особливості розвитку економіки в повоєнний час. І якою буде нова система, яка зазнала масштабних втрат і руйнувань, відповіді фундаментального характеру ще немає, а це посилює невизначеність в прийнятті необхідних рішень.

Не дивлячись на функціонуюче потужне об'єднання у вигляді ЄС, (що означає наявність не тільки сформованої системи управління, а, що є більш важливим, і наявність так званої європейської ідентичності, що

---

² K. Madani. 5 Reasons you should care about the Summit of the Future, Forbes (2024), www.forbes.com/sites/kavehmadani/2024/09/15/5-reasons-you-should-care-about-the-summit-of-the-future/

характерна народам країн, що входять до складу ЄС), на європейському континенті, згідно висновків фахівця з новітньої історії Т. Джадта (Топу Джудт), саме характер невизначеності обумовлює в Європі спосіб життя³. А отже в країнах ЄС невизначеність також відіграє важливу роль, вона ж є ще більш важливішою для повоєнної України. Зокрема, в сфері економіки вона початково, тобто до війни для країн ЄС, була зумовлена, на нашу думку, енергетичним шоком в результаті росту цін на енергоносії, що привело до зниження рівня конкурентоздатності їх економік. Поряд з цим з'явилися ознаки повторення масштабного прояву «економічного націоналізму», який мав місце в 20-ті роки ХХ століття, і який проявився у все ті ж 20-ті роки, але вже ХХІ століття. Зміст і його характер тепер означений як «вакцинний націоналізм», що породжений епідемією вірусу COVID-19, який спровокував масштабні розриви в ланцюгах формування доданої вартості, загальмувавши світову торгівлю, але не тільки.

Вражаючим потрясінням глобального характеру у вказаному напрямку, в тому числі і для країн ЄС, стала війна в Україні, що сформувала достатньо високого рівня відповідного характеру невизначеність в економічній політиці, яка має бути спрямована на переформатування в економіці провідних країн у зв'язку із загрозами глобального характеру в результаті можливого розширення конфлікту.

Дослідження проблем економічної невизначеності засвідчують про наявність можливостей глобального характеру фінансової дестабілізації, і вже існують попередження на цю тему в підприємницькому середовищі. Разом з тим МВФ прогнозує, що світову економіку все ж таки очікує помірне зростання, а в Європейський Союз, якщо нічого не поміняється, за висновками Маріо Драгі, що здійснені в поданій доповіді про європейську конкурентоздатність⁴, очікує повільна агонія і для підвищення його конкурентоздатності потрібні інвестиції на рівні 800 млрд євро на рік.

Існує думка поряд із вищесказаним і про те, що результати в економіці за минулі десятиліття хоча були беззаперечними, особливо в перше двадцятиліття після війни, але зростання економіки починає приносити більше шкоди, ніж користі (оскільки бідність почала знову зростати, і не випадково ліквідація злиденності по здійсненню Порядку денного на період до 2030 року поставлена Пактом в ім'я майбутнього на перше місце, а зумовлені глибокого характеру зміни в кліматі і скороченні біорізноманіття, загрожують існуванню матеріального світу. При цьому, бідність і розшарування середнього класу, за висновками Д. Родріка, загрожують стабільності всього соціального середовища⁵.

³ Джадт Т. Після війни. Історія Європи від 1945 р. Київ: Наш формат, 2020. 928 с.

⁴ Draghi, M. The future of European competitiveness. European Commission, 9 September 2024. commission.europa.eu/document/download/97e481fd-2dc3-412d-be4c-f152a8232961_en

⁵ D. Rodrik. Addressing challenges of a new era: against rule-of-thumb economies. *IMF: F&D*, 2024. imf.org/en/Publications/fandd/issues/2024/03/Point-of-view-addressing-challenges-of-a-new-era-Dani-Rodrick

Вищесказане в узагальненому вигляді означає, що невизначеність і нестабільність на фоні низьких темпів економічного зростання і падіння динаміки зростання продуктивності праці зумовлюють необхідні зміни парадигми економічного розвитку, оскільки нестабільність в економіці вийшла за межі обмеженого існування впродовж фаз економічних криз. Таким чином нестабільність перетворилася на трансцендентальний феномен, набувши ознак ірраціональності, формуючи тим самим невизначеність як глобального, так і для України – екзогенного характеру. Невизначеність для України отримала назву як «виключно висока невизначеність», в тому числі для її економіки в «новій реальності», що визначається війною яка продовжується і очікуваними наслідками після війни та завданнями щодо відродження.

Разом з тим, враховуючи, що не дивлячись на війну і тяжкі людські, економічні, екологічні втрати, економіка України ще володіє на сьогодні рядом високих технологій. При цьому саме головне це здатність забезпечувати науковий супровід їх і здатність для подальшого розвитку: в ядерній енергетиці і енергоатомному машинобудуванні; космосі і використанні його технологій для цілей розвитку економіки; в високотехнологічній хімії; в цифровізації і наданні, відповідно, високотехнологічних послуг, в тому числі на експорт, а також науковими установами та вищими навчальними закладами, які мають можливості для підготовки необхідних наукових та інженерних кадрів. Вищесказане суттєво виокремлює Україну і її економіку серед країн, що вирішували і вирішують завдання повоєнного відродження.

Існуючі вражаючі потрясіння глобального характеру, якими є війна в Україні, а також екзогенного характеру невизначеність і нестабільність в економіці глобального світу і ЄС та завданнями по забезпеченню подальшого розвитку разом із специфічними національними особливостями, що пов'язані, у тому числі, залежністю від усього попереднього розвитку (з *англ.* – path dependence) надзвичайно ускладнює зміст і характер повоєнного відновлення України.

Ключові риси процесу відновлення

Перш за все, ми маємо враховувати, що нестабільність в економіці, на даний час, є відправною точкою відліку для розвитку, оскільки мають місце зміни політико-економічної форми руху. У даний час, зокрема, спостерігається криза ліберального світового порядку, наслідком якої є, як вище сказано, теж підвищення невизначеності в економіці. З метою пониження її ступеня і упередження кризовості має місце здійснення змін в пріоритетах економічної політики шляхом використання в якості альтернативи, зокрема, промислової політики. На даний час на офіційному рівні визнається майже у 90 країнах світу доцільність використання промис-

лової політики. А це близько половини світового економічного приросту, який, таким чином, можна вважати, розділився на дві частини. У відомій доповіді Маріо Драгі, присвяченій в тому числі і шляхам підвищення в майбутньому європейської конкурентоздатності, звертається увага на те, що приватний сектор не зможе взяти на себе лівову частку фінансування необхідних інвестицій, а тому для забезпечення майбутнього піднесення економіки країн ЄС до рівня, зокрема, що існує в США, доцільним є підтримка з боку державного сектору. Для здійснення економічної політики такого характеру необхідно буде збільшити фіскальний простір, що полегшить державному сектору надати таку підтримку.

Реакцією на такі зміни політичного і економічного змісту стає суверенізація, що посилюється подальшим поглибленням протистояння в політичній панорамі світу. Нестабільність і невизначеність в економіці на даний час прогресує і дедалі більше впливає на суспільство і державу в більшості країн як мегатренд, що, «розвиваючись», загострює вже не конкуренцію, а протистояння і, відповідно, поглиблює економічний суверенізм, який в даних умовах є вже до певної міри імперативом щодо змін світового порядку в результаті підвищеного ступеню суверенності держав, що виходять на світову арену все більш як самостійні гравці. Зростаюча напруженість в сфері економіки досягла масштабів глобального характеру, і для зниження її рівня необхідно, поряд з вище вказаним, також віднайти нові форми руху. Адже останні задають певний формат:

- з одного боку, для прояву економічних суперечностей, якщо вони не відповідають змісту і характеру економічних відносин,
- а з іншого, дозволяють знаходити інституційні можливості їх розв'язання в разі, якщо вони делокалізують сферу взаємодії через деполітизацію стосунків, замінюючи їх на ефективно взаємодіючі в інтересах сторін.

Такими форматами руху в сучасних умовах є міжнародні торговельні угоди, в яких, зокрема, скасовуються нетарифні обмеження, де ключова роль може належати заходам міждержавного регуляторного характеру замість корпоративних структур, хоча дане питання неоднозначне.

У ХХ столітті економічний націоналізм, що проявився майже 100 років тому, був подоланий щодо критичності його значення, зокрема на теренах Європи завдяки інновативним рішенням щодо формування нових форм руху до взаємодії серед національних країн на тлі заснування Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС) (1951 р.), яке стало прообразом формування ЄС. Країни-підписанти договору ЄОВС поклали в основу економічне, а пізніше і політичне співробітництво, а далі пішли курсом від конкуренції і протистояння щодо відновлення Європи аж до нинішнього Зеленого пакету (2021 р.). Останній – це одна з сучасних форм взаємодії, яка відкриває можливості для подальшого руху на цілісній основі щодо досягнення єдності матеріального і соціального світів, співробітництва

замість конкуренції і протистояння в межах нової форми, якою може стати Зелений пакет. Останній розглядається у відомій доповіді Маріо Драгі як одна з трьох основоположних сфер дій для відновлення сталого зростання. Зелений пакет, що в своїй реалізації спрямований на забезпечення глобальної декарбонізації, є однією із можливостей і для промисловості ЄС, і для реалізації такої можливості необхідною буде розробка спільного плану для всього ЄС.

Україна як країна, що торує шлях до вступу в ЄС, розширила, не зважаючи на війну, спектр дій у напрямку розширення участі в глобальній боротьбі зі зміною клімату шляхом декарбонізації своєї економіки.

Навесні цього року Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України розпочало консультації з Програмного розвитку ООН та Ініціативного Уряду США щодо підготовки нової довгострокової Стратегії низьковуглецевого розвитку. В цій діяльності приймає участь Інститут, який я представляю.

Так, Інститут економіки та прогнозування НАН України в цьому ж 2024 році розпочав процес формування групи експертів та виконавців відповідних завдань. Інститут був одним з розробників діючої Стратегії низьковуглецевого розвитку та Національного плану з енергетики та клімату, а також координував підготовку національних визначених внесків України до Паризької Угоди. Стратегія, яка розробляється, в тому числі за участю Інституту, таким чином, щоб найкраще враховувати досвід і практику ЄС на шляху до ЄС, а процес вступу України до ЄС стимулює та впорядковує шлях реалізації «зеленого переходу», в тому числі, до фінансів та співпраці в рамках Ukraine Facility Plan, в якому є три наскрізні напрямки по розділах «зелений перехід», цифрова трансформація та європейська інтеграція.

Розвитку новітніх форм взаємодії в сучасному вимірі відкриваються нові можливості завдяки використанню цифрових технологій, які, в тому числі завдяки штучному інтелекту, з одного боку, скоротять ланцюги формування доданої вартості, але одночасно сприятимуть більш ефективному просуванню товарів і послуг до використання для споживання, оскільки проведені сучасні дослідження на глобальному рівні свідчать, що застосування цифрових технологій у вигляді, зокрема штучного інтелекту, може привести до швидших і ефективніших ринків, а також до збільшення обсягів торгівлі, особливо під час стресу. Разом з тим, ми маємо на шляху розширення можливостей цифрової трансформації, яка до певної міри вже сформувала надмірну одержимість і відповідну практику алгоритмізації і відповідної автоматизації, в тому числі і шляхом використання штучного інтелекту, які поки що не привели до відповідного зростання продуктивності. І причин в тому, як вважає Лауреат Нобелівської премії з економіки Дарон Аджемоглу, що ми надбагато робимо автоматизації та недостатньо інших речей, яких достатньо багато, починаючи від суджень, соціальних

навичок, гнучкості, творчості, в яких люди, тобто всі ми, набагато кращі, ніж машини⁶. Він правомірно ставить питання про те, чи використовуємо ми все те, в тому числі і цифри, для того, щоб бути кращим комунікатором, кращим господарем власного вибору. На його думку потрібен новий характер взаємодії, в якій ми, а не цифрові платформи, здійснювали вище вказаний характер мислення і дії кожного окремо взятого індивіда на мікрорівні. Але такі ж зміни мають відбутися і на макрорівні. На макрорівні також має відбутися зміна характеру взаємодії.

У глобальному вимірі необхідними мають бути запропоновані і новітні форми, що розширюють простір глобального співробітництва. Глобальна політична панорама потребує інноваційного характеру рішень, які знизять рівень суверенізації в політиці економічного націоналізму в економіці шляхом переосмислення форми і змісту взаємодії в міжнародній системі світопорядку, що особливо загострилися внаслідок війни в Україні, шляхом започаткування процесів, пов'язаних із підвищенням, а точніше зміни в характері діяльності міжнародних інституцій та подолання на цій основі фрагментації і регіоналізації. Дані питання знаходяться за межами тематики даного форуму, що присвячений повоєнному економічному відродженню України, але ми вважаємо, що це є екзогенного характеру фактори, які є *необхідною складовою* для успішного започаткування і реалізації Програми повоєнного відновлення України на засадах мінімізації екзогенного характеру ризиків шляхом зменшення залежності процесів економічного відродження в Україні від зростаючих геополітичних ризиків, про які вище йшла мова в першій частині моєї доповіді.

Фінансове забезпечення відродження

Поряд з необхідними умовами є і ті, що входять до складу достатніх. На даний час однією із таких умов, що визначають перш за все форми, в рамках яких має здійснюватись реалізація Програми відновлення є Ukraine Facility, що визначає масштаби та характер макрофінансової допомоги Україні на 2024 –2027 рр. з бюджетом в 50 млрд євро. Остання спрямована на пряму підтримку бюджету, надання технічної та організаційної допомоги та має в 6,97 млрд євро інвестиційного фонду, ресурси якого мають бути зосередженим на концентрації зусиль на видах діяльності, які мають національне значення і глобальний потенціал: енергетика, транспорт, критичні матеріали. При цьому Європейська Комісія оголосила в період 2024 р. перший конкурс пропозицій, що спрямовані на мобілізацію інвестицій у відновлення, реконструкцію, модернізацію України.

---

⁶ Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Чому нації занепадають / Пер. з англ. О. Дем'янчук. Київ: Наш Формат, 2016. 400 с. URL: <https://nashformat.ua/products/chomu-natsii-zanepadayut.-pohodzhennya-vlady-bagatstva-i-bidnosti-702844>

Поряд з вище сказаним очікується і участь США у відродженні економіки України. Згідно Статті III, співробітництво у сфері економічного відновлення та реформ очікується згідно двосторонньої безпекової угоди між Україною та США (червень 2024 р.).

Поряд з ЄС та США у економічному відновленні та реформах в Україні приймають та будуть приймати участь, згідно глобальної інституціональної архітектури, ООН, МВФ, Світовий Банк та достатньо широкий ряд урядів країн-донорів України, які надають і будуть надавати фінансову допомогу та надавати своїх фахівців для консультування.

Міжнародний досвід та проста логіка дозволяють зробити висновок про нерозумність сподівань на те, що гранти складуть левову частку фінансування. А це означає, що для відродження економіки Україні потрібно буде скористатися усіма доступними джерелами зовнішнього фінансування: від надзвичайної допомоги міжнародних фінансових організацій до залучення кредитів та інвестицій приватного капіталу. Звісно, що це вимагатиме нового ефективного підходу в розробці відповідної політики та методів економічної дипломатії.

З початку повномасштабного російського вторгнення в Україну (24 лютого 2022 р.) станом на 16 липня 2024 р. частка ЄС у зовнішньому бюджетному фінансуванні України становила 40,2%, США – 25,6%, МВФ та Світового банку – 13,7, Японії – 7,1, Канади – 5,7, Великої Британії – 2,8%, Німеччини – 1,9, інших зовнішніх донорів – 3%*.

Однак структура донорів зовнішньої допомоги післявоєнному розвитку України може значно відрізнятись від наведеної вище, враховуючи присутність у G20 та серед підписантів Сеульського консенсусу таких світових економічних гігантів, як Китай і Південна Корея, а також появу, крім інституцій Вашингтонського консенсусу, нових глобальних за масштабом багатосторонніх фінансових інституцій розвитку, що близькі за стратегічними підходами до Сеульського консенсусу й відображають нову архітектуру глобального економічного та фінансового лідерства.

У час, коли настане період повоєнного відродження економіки України кожна з цих країн і організацій має свої економічні інтереси і буде зацікавлена в їх задоволенні, надаючи в той же час той чи інший вид гуманітарної допомоги чи консультування, в тому числі і в інтересах України. Для того, щоб відродження України не отримало характер так званої «неконтрольованої реконструкції», Україна має виступати національним лідером відродження економіки та має створити узгоджену з зовнішніми партнерами організацію по забезпеченню цілеспрямованої участі багатьох зацікавлених сторін у відродженні економіки України. Основою для вибудовування логістичної схеми управління реалізацією проєктів відродження,

---

* Міністерство фінансів України (22 липня 2024 р.). Телеграм-канал Данила Гетманцева, Голови Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики, <https://t.me/s/getmantsevdanil/>

може стати орієнтація, зокрема, на досягненні стійкого розвитку відповідно Цілей розвитку тисячоліття. У такому напрямку забезпечуватиметься повноцінна участь України в піднесенні європейської конкурентоздатності на засадах досягнення як сталого зростання, в тому числі і в економіці України. До того ж першочерговому розв'язанню проблем гуманітарного характеру, спираючись на засади національно укоріненого розвитку, який в даний час розробляється в Інституті економіки та прогнозування НАН України на час повоєнного відродження та розвитку. Для успішності в гуманітарній сфері Україні бажано було б отримувати першочергову допомогу, зокрема у відновленні житла та критичної інфраструктури на основі адресного характеру та застосування для оцінки результатів прийнятних до використання критеріїв.

Враховуючи обраний і закріплений в державних документах шлях України до членства в ЄС важливо включитись у визначені на рівні ЄС механізми щодо відновлення сталого зростання в економіці ЄС, членом якого стане і Україна на засадах піднесення інноваційності, цифровізації, участі в глобальній декарбонізації. Усі три напрямки розвитку мають в ЄС забезпечуватися зростанням промисловості, для якої ЄС реалізує нову промислову стратегію, спрямовану на декарбонізацію, цифровізацію, менш ресурсно залежну та обороноздатну. Остання знаходиться за межами нашого дослідження.

Ключову роль в повоєнному відродженні економіки України будуть відігравати, як і в час ведення бойових дій, фінансові ресурси зовнішнього походження, масштаби і цілеспрямованість яких принципово зміниться, оскільки мова має і буде йти про капіталовкладення секторального характеру, ресурсами яких виступатимуть кошти, поряд з уже вище означеними, в фонді яких виокремлено в Плані Ukraine Facility. Перш за все це кошти міжнародних фінансових організацій, підтримку яких Україна мала, починаючи з 1993 року. Кошти залучали від таких міжнародних організацій, як МБРР, ЄБРР, ЄІБ, Євроатом, МВФ, Європейська Комісія. За період 1993 по 2015 рр. було залучено кошти у відношенні до ВВП – 2,03%. Ключова роль належала МВФ – 68,1%. У межах залучених ресурсів за всю наявну для даного аналізу історію функціонування інвестиційних проєктів (1959-2016 рр.) за сектором були наймасштабніші кредитні лінії, де домінували енергетика і транспорт. В останні передвоєнні (2020-2021 рр.) пріоритетними, зокрема для європейського інвестиційного банку реконструкції та розвитку, Світового банку, крім вище визначених вже секторів економіки, були інфраструктурні проєкти та розвитку малого і середнього підприємництва, які теж є важливими для повоєнного відродження України.

У роки незалежності України, зокрема Європейський Інвестиційний Банк найбільш широко приймав участь за вище означеною структурою, що означає наявність набутого позитивного досвіду, що важливо для

повоєнного відродження. Україні необхідно буде першочергового в розв'язанні завдань з розширення економічної діяльності, забезпечити нарощення енергетичних потужностей, в тому числі ядерних, а також тих які першочергово зруйновані внаслідок масового бомбардування. І аналогічно мова має йти й про транспортну інфраструктуру у зв'язку з порушеними, в тому числі і в логістичному відношенні, а також здійснення перевезення вантажів в силу завантаженості на залізничному транспорті з існуючими вже обмеженнями з морськими перевезеннями з незрозумілою їх на даний час перспективою та необхідністю розвитку автомобільних доріг за наявного логістичного їх переформатування.

За проведеними у Інституті економіки та прогнозування НАН України прогнозними розрахунками, вже на період 2026-2027 рр. очікується офіційне скорочення фінансування від міжнародних організацій та таких країн як ЄС, США, Японія, Канада, Велика Британія, Норвегія, Світовий Банк та ряду інших країн більш як на 40%. У часі ці надходження ймовірно і надалі скорочуватимуться, зокрема і з боку ЄС, оскільки, як було вище сказано, ЄС потребуватиме для піднесення конкурентоздатності своєї економіки до рівня, зокрема США, до 800 млрд євро на рік.

У таких обсягах річних капіталовкладень Україна може отримати певну частку, але ключовим є і має стати реалізація в економіці України проектів, які дозволять після запуску їх в дію знизити рівень критичної залежності ЄС по ресурсоскладовій або/та продукції використання якої, зокрема, дозволить першочергово знизити рівень енергоємності економіки ЄС, що першочергово здорожувала вартість її по відношенню до країн світових лідерів.

Наступною важливою складовою фінансового забезпечення відродження економіки України в повоєнний час будуть приватні інвестиції іноземного бізнесу шляхом забезпечення так званої реконструкції на комерційній основі.

На даний час, спираючись на попередній досвід іноземного інвестування, необхідно сформувати українську модель для інвестиційного законодавства, закріпленим за досвідом, звичним в практиці інших країн кодексу іноземних інвестицій. Для його дотримання і практичного застосування необхідно буде створити спеціалізовану структуру, яка б, за висновками результатів досліджень змісту і характеру даної проблеми в Україні, формувала достовірну базу даних про стан участі іноземних інвесторів в розвитку економіки і забезпечення правового супроводу виконання окремих проектів. Оскільки в багатьох бажаючих відсутній досвід бажаного використання іноземних фінансових ресурсів та уникнення тих помилок, які були допущені в попередні роки, коли Україна використовувала підходи «відкритого вікна» чи так званого «маркетингу інвестицій», використання іноземних інвестицій в нових умовах вимагає своєчасного високопрофесійного втручання держави з недопущенням корупції. Для такої

моделі в державному апараті мають бути використані висококваліфіковані працівники. Спираючись на певний досвід важливо проаналізувати використання результату діяльності Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами в Україні в повоєнному відродженні України та розширити його виявлений позитивний досвід і мінімізувати недоліки.

У рамках реалізації політики щодо розширення залучення іноземних інвестицій важливо буде розробити і використати низку національних заходів для залучення іноземних інвестицій з постійним моніторингом результатів їх використання, оскільки причини неуспішності як і успішності, так, що особливо важливо, є доволі різноманітними. Потужність іноземних інвестицій може бути досить значною, що для українських повоєнних реалій є важливим в силу обмеженості можливостей внутрішнього характеру. Для прикладу, залучення прямих іноземних інвестицій в Хорватії кумулятивно в період 1990-2007 рік досягли 40% ВВП 2007 року. Доповненням до фінансових ресурсів іноземного походження для інвестицій в Україні, на думку Інституту економіки та прогнозування НАН України, могла б бути спільна програма щодо створення умов для повернення вивезеного з України капіталу та його легального інвестування в реальний сектор української економіки, що посилює б позиції стратегічних інвесторів у діалозі з урядом та парламентом країни стосовно сприятливості бізнес-клімату та підвищення конкурентоздатності України на міжнародному ринку інвестицій, боротьба на якому загостриться, зокрема, за інвестиції з боку країн-членів ЄС, перед якими стоїть завдання піднесення їх конкурентоздатності.

Не останнє місце в повоєнному відродженні економіки Україна має відіграти низка стратегічно важливих проектів національного масштабу, які повинні мати інноваційно-інвестиційну спрямованість.

Висновки

У Програмі повоєнного відродження економіки, в якості необхідних умов розробки та реалізації, необхідна новітня форма організації, завдяки якій сформується післявоєнний простір глобального співробітництва. Такою формою для України може бути «Київський консенсус», розробка якого започаткована в Інституті економіки та прогнозування НАН України.

«Київський консенсус» – це логічно обумовлений набір принципів та підходів для реалізації Програми повоєнного економічного відродження України, узгоджений між усіма національними та іноземними учасниками даного процесу. Консенсус має створити реальні умови та можливості відродження економіки України з новітньою промисловою та фінансово-економічною структурою (за принципом «відбудуємо краще, ніж було» – Build Back Better).

Щодо екзогенних учасників Київського консенсусу, то до них можуть бути віднесені:

- офіційні органи основних іноземних партнерів України, таких як США, Європейський Союз та уряди окремих країн-членів ЄС тощо;
- міжнародні економічні та фінансові організації, які прийматимуть участь в процесі розробки та фінансування Програми, включаючи Європейську економічну комісію ООН, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк тощо;
- групи іноземних приватних інвесторів та кредиторів (бажано, об'єднані в єдиній неформальній структурі за прикладом «Паризького клубу кредиторів» – умовно «Київський клуб»).

З зовнішніми учасниками необхідно буде узгодити цілу низку питань, які пов'язані з геополітичними та гео економічними аспектами, маючи на увазі досягнення спільного бачення нового гідного місця України в системі глобальної економіки, яке б відповідало її економічному потенціалу з урахуванням цілей економічного відродження та політико-економічним інтересам міжнародних партнерів. Попередній проєкт необхідно розробити в Україні.

Формула міжнародної співпраці, який пропонує Інститут економіки та прогнозування НАН України щодо реалізації Програми повоєнного економічного відродження – «гра з ненульовою сумою». Виграш однієї сторони означатиме також виграш іншою, а їх взаємодія призводитиме до синергетичного ефекту.

Україна вже на сьогодні готова запропонувати глобального характеру кооперацію в використанні критично важливих ресурсів (титан, уран і т. ін.) в частині використання наукових розробок високотехнологічного характеру в виготовленні промислової продукції для авіації, енергетики, медицини та інших.

Увага, яку світова спільнота приділяє функціонуванню Чорноморського «зернового коридору», демонструє його важливість для гарантування продовольчої безпеки країн «глобального Півдня». Вочевидь, що ця проблема також потребує консенсусного узгодження.

Окреслене не вичерпує перелік питань, які підлягають узгодженню в рамках Консенсусу. Треба також враховувати, що деякі питання можуть виникнути в процесі розробки Консенсусу. Саме тому цю роботу, на нашу думку, необхідно розпочати як можна скоріше. І, відповідно, в Інституті економіки та прогнозування НАН України вже проведені роботи в даному напрямку. Зокрема, мова йде про можливий симбіоз Сеульського та Європейського консенсусів і використання отриманих результатів в Київському консенсусі, який Інститут пропонуємо для використання в Україні.

Світовий досвід знає приклад такого опрацювання задля повоєнного відродження економіки. Це досвід повоєнної Європи, відродженням економіки якої опікувалася Європейська економічна комісія ООН. Ця Комісія

існує і зараз, зосередившись на інтеграційних проблемах ЄС. Думаємо, що розгляд «Київського консенсусу» може об'єднати первісні та сучасні завдання цієї Комісії.

У практиці використання консенсусного підходу консенсуси мали в своїй основі устремління до органічного вбудовування економік цих країн в глобальну економіку на основі моделі національно укоріненого розвитку, спираючись на активну організацію та системоутворюючу роль держави як інституту, формуючи відповідну для кожної з них економічну спеціалізацію. При цьому всі вони були єдині в тому, що спиралися на глобальні соціальні структури зі збереженням унікальних культурно-історичних надбань, характерних народу кожної з країн. У цьому напрямку в Інституті економіки та прогнозування НАН України вже другий рік ведуться дослідження, основним завданням яких є обґрунтування шляхів забезпечення національно укоріненого розвитку.

Організація розробки і реалізації Київського консенсусу, на нашу думку, надважлива і в тій частині, що з настанням періоду повоєнного відродження економіки України на шляху реалізації європейських ініціатив Зеленого переходу і зеленого зростання, який включено в якості наскрізної теми порядку денного «Великої двадцятки», яка, зокрема, опікувалася Сеульським консенсусом, який спирається на G20. Такий досвід консолідації зусиль є корисним для України.

Список літератури

1. Аджемоглу, Д., і Робінсон, Дж. *Чому нації занепадають*. Переклад з англ. О. Дем'янчук. Київ: Наш Формат, 2016. <https://nashformat.ua/products/chomu-natsii-zanepadayut.-pohodzhennya-vlady-bagatstva-i-bidnosti-702844>.
2. Джадт, Т. *Після війни. Історія Європи від 1945 р.* Київ: Наш Формат, 2020.
3. Draghi, M. *The Future of European Competitiveness*. European Commission, September 9, 2024. https://commission.europa.eu/document/download/97e481fd-2dc3-412d-be4c-f152a8232961_en.
4. Madani, K. "5 Reasons You Should Care About the Summit of the Future." *Forbes*, 2024. <https://www.forbes.com/sites/kavehmadani/2024/09/15/5-reasons-you-should-care-about-the-summit-of-the-future/>.
5. Rodrik, D. "Addressing Challenges of a New Era: Against Rule-of-Thumb Economies." *IMF: F&D*, 2024. <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2024/03/Point-of-view-addressing-challenges-of-a-new-era-Dani-Rodrick>.

Стаття надійшла до редакції 2 листопада 2024 р.

Прийнято до публікації: 19 листопада 2024 р.

Опубліковано: 31 грудня 2024 р.